

Да 200-годдзя з дня нараджэння
Уладзіслава Сыракомлі

Лірнік вясковы... герба «Сыракомля»

Сярод сёлетніх памятных датаў ёсць вельмі прыгожы і па-сапраўднаму знамянальны юбілей — у верасні спаўняецца 200 гадоў з дня нараджэння слаўтага паэта Беларусі XIX стагоддзя Людвіка Кандратовіча, вядомага ў літаратуры пад псеўданімам Уладзіслаў Сыракомля (29.09.1823–15.09.1862). Адзін з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры, ён стварыў унікальныя паэтычныя карціны жыцця нашага краю ў яго гістарычным мінулым і ў той рэчаіснасці, сведкам якой ён быў. Сіла яго таленту і мастацкая вышыня створаных ім вобразаў нязменна прывабліваюць даследчыкаў і перакладчыкаў да яго творчасці. Трывалы хрэстаматыйны статус у літаратуры XIX стагоддзя маюць два вядомыя беларускія вершы паэта — «Добрыя весці» і «Ужо птушкі пяюць усюды». Польскамоўную паэзію Сыракомлі з захапленнем у свой час перакладалі Янка Лучына, Янка Купала, Уладзімір Дубоўка ды іншыя выдатныя паэты. Вельмі шмат зрабілі для вывучэння і далейшага перакладу твораў Сыракомлі такія знаўцы навукоўцы-літаратары, як Адам Мальдзіс (ён таксама аўтар лірыка-біяграфічнай аповесці пра паэта «Восень пасярод вясны»), Генадзь Кісялёў, Уладзімір Мархель, Кастусь Цвірка. У 1992 г. асобнымі выданнямі ўпершыню на беларускай мове былі выдадзеныя ўнікальныя пражыццёвыя творы Уладзіслава Сыракомлі: падарожны нарыс «Вандроўкі па маіх былых ваколліцах» (пераклад Кастусь Цвірка) і гісторыка-культуралагічнае эсэ «Мінск» (пераклад Хрысціны Лялько), якія прынеслі шмат адкрыццяў для беларускага чытача ў пазнанні гістарычнага і культурнага мінулага роднага краю. Знакавай падзеяй, прымеркаванай да 170-годдзя з дня нараджэння Сыракомлі, стала

выданне ў 1993 г. аб'ёмнага тома яго выбраных твораў «Добрыя весці», куды ўвайшлі разам з вядомымі вершаванымі творами яго гісторыка-культурныя, падарожныя, краязнаўчыя нарысы, нататкі, эсэ. А ў 2011 г. выдатным падарункам для чытачоў стаў не менш годны том літаратурнай спадчыны Сыракомлі ў серыі «Беларускі кнігазбор», дапоўнены новымі перакладамі вершаў і драматычных твораў (п'еса «Магнаты і сірата. Зоф'я, князеўна Слуцкая» ды іншыя). Не перапыняецца, а наадварот, узрастае цікавасць да асобы пісьменніка і ў апошнія гады, няўхільна пашыраецца скарбніца перакладаў яго твораў на беларускую мову.

Аднак і сёння мы маем яшчэ далёка не поўную літаратурную спадчыну Сыракомлі ў перакладах на беларускую мову, што значна абмяжоўвае наша ўспрыняцце творчай індывідуальнасці паэта. За ім стала замацавалася літаратурнае імя *вясковага лірніка*, паводле назвы аднаго з найбольш папулярных яго вершаў, які традыцыйна інтэрпрэтуецца як самапрэзентацыя аўтара. У беларускім літаратурнаўстве гэты верш «*Lirnik wioskowy*» («*Лірнік вясковы*») лічыцца фактычна ключом да ўсёй яго творчай асобы, бо светапогляд паэта сапраўды характарызуе народнасць, дэмакратызм, спачуванне сялянам і ўсім абяздоленым людзям. Аднак гэтым далёка не вычэрпваецца ідэйна-тэматычнае багацце і разнастайнасць творчасці Сыракомлі.

Светапогляд паэта перадусім фармаваўся пад уздзеяннем гістарычна традыцыйнай у нашым краі шляхецка-рыцарскай культуры, да асяродку якой належаў сам паэт паводле свайго паходжання. Шляхецкі род Кандратовічаў меў, як вядома, герб «Сыракомля», таму вельмі сімвалічна, што менавіта назву свайго родавага герба ў якасці

псеўданама абраў для сябе паэт, шануючы даўнія традыцыі і годнасць продкаў. Ампула *вясковага лірніка* ніякім чынам не прэрэчыла шляхецкаму радаводу Людвіка Кандратовіча, паколькі светапогляд шляхецкага саслоўя ў нашым краі здаўна і нязменна грунтаваўся на вядомай трыядзе: Бог — Айчына — Свабода. Такая трыяда сведчыць пра хрысціянскую рэлігійнасць, патрыятызм, каштоўнасць ідэалаў свабоды, куды ўключаецца, вядома ж, і дэмакратызм, які таксама сведчыць пра імкненне да рэалізацыі ў паўсядзённым жыцці евангельскай заповедзі любові да бліжняга. Менавіта такі, заснаваны на згаданай трыядзе светапоглядны комплекс вызначае творчую індывідуальнасць Уладзіслава Сыракомлі. У яго спадчыне шмат твораў рэлігійнай і гістарычна-патрыятычнай тэматыкі, якія да нядаўняга часу абміналіся ўвагай даследчыкаў і перакладчыкаў, таму мы нават сёння, пры ўсёй значнасці зробленага папярэднікамі, усё яшчэ не ведаем творчасці Сыракомлі ва ўсёй яе шматграннасці і паўнаце. Ён застаецца ўсё яшчэ загадкавым і невядомым у сваёй поўнай творчай біяграфіі. Сёлетні юбілей заахвочвае да новай заглыбленасці ў літаратурную спадчыну Сыракомлі, заахвочвае да новых перакладаў тых яго твораў, якія дагэтуль не перакладаліся на беларускую мову, каб наблізіць іх да нашай сучаснасці.

Прапануем у гэтай публікацыі некалькі ўпершыню перакладзеных на беларускую мову паэтычных твораў Уладзіслава Сыракомлі, якія сведчаць пра яго як пра паэта глыбока хрысціянскага, які праз прызму веры ўспрымаў усе з’явы жыцця, сябе самога і свет. Лірычны герой гэтых вершаў разважае над вельмі глыбокімі, вечнымі тэмамі: што такое сяброўства («Вастраліст»); што значыць быць паэтам, і мы бачым, што паэт у яго разуменні — гэта не толькі *вясковы лірнік* («Кім ёсць паэт?»); што такое шчырая малітва сэрца і аб чым належыць маліцца («Малітва»). Пра глыбокую хрысціянскую духоўнасць Уладзіслава Сыракомлі і Біблію як крыніцу яго творчасці сведчыць філасофска-медытацыйны вершаваны цыкл «Да Бога», у якім паэт разважае над таямніцамі Богаўцелаўлення і збаўчай місіі Хрыста, упісваючы свае разважанні ў сучасную яму рэчаіснасць. Далучаем да публікацыі таксама некалькі ўзораў малітоўных гімнаў з цыклу «Малітвы на абразках»: «Гімн святому Казіміру» і «Гімн хросту Хрыста». Пераклады зроблены паводле поўнага збору твораў, укладзенага Вінцэсем Каратынскім, выданне якога было прымаркавана да 10-й гадавіны скону паэта: *Poezye Ludwika Kondratowicza (Władysława Syrokomli). Wydanie zupełne. Na rzecz wdowy i sierot autora. — Tom VI. — Tom VII. — Warszawa, 1872.*

Ірына Багдановіч

Уладзіслаў Сыракомля

Да Бога

I.

Ці ў зорнай шаце, ці ў сонечным ззянні,
Ўсім валадарыш сусветам Ты, Пане,
Трон Твой вясёлка ўпрыгожвае брамай
Хоры анёлаў спяваюць: Гасанна!..
Ці на руках Цябе Маці люляе,
Ці дзікі грэшнік на крыж прыбівае,
Ці ў маім сэрцы Ты сцішваеш буры,
Ці аб’яўляешся ў тайнах прыроды:
Бачу ва ўсім Тваю любасць да свету,
Бога з людзьмі бачу моц завету.

II.

Пасля патопу, вялікі Егова,
Чыркнуў вясёлку Ты нам калярова,
Каб для нашчадкаў засведчыць адзіна,
Што Ты прабачыў зямныя правіны,
Што па грахах, па злачынствах бязмерных
Прыйшоў як Збаўца для нас міласэрны!
Прыйшоў наведальце грамадку людскую,
За Маці ўзяўшы дзяўчыну зямную,
Каб для нашчадкаў засведчыць адзіна,
Што Бог збратаны з людзьмі праз Сына.

III.

I, як чалавек у братэрскай коле,
Цярпеў Ты людскую долю й нядолю,
У прастай шаце, пехатою, босы
Добрую вестку людзям Ты разносіў.
Усіх Ты вітаў аднолькавым словам:
Мудрацоў, кніжнікаў ды рыбаловаў,
Так гаварыў да паноў і да чэрні: —
«Будзьце пакорныя й міласэрныя,
Любіце цяжары вашага крыжа,
Ўзвышаны будзе той, хто паніжаны,
Зруйнаўце гмах фанатэрыі, пыхі,
Благаслаўленыя ўбогія, ціхія;
Благаслаўлены, хто ў свеце туляўся
І справядлівасці не дачакаўся...» —
Аздараўляў хворых Ты ў кожнай мясціне,
Ўваскрасіў сына ў жалобе жанчыне,
Каб для нашчадкаў засведчыць адзіна,
Што Бог палюбіў на зямлі бедачынаў.

IV.

Але мудрацы ўзнялі ўгару рукі
Ў страху вялікім ад Тваёй навукі
І закрывалі: «Пагроза! Агіда!
Сее згаршэнне гэты сын Давіда.
Ён хоча зраўняць бедняка з вяльможам,
Зраўняць мудраца з прастаком нягожым.

Гора нам, моцным, ад такога плёну!
Пакараем зуха паводле закону».
І быў на гары, змрокам апавітай,
Бог між злачынцаў да крыжа прыбіты.
Дзіда жаўнера бок Яму прабіла,
Кроў з Яго сэрца зямлю арасіла,
Каб для нашчадкаў засведчыць адзіна,
Што Божае сэрца на зямлі святыня.

V.

Дык не тانیце ў слязіне балеснай:
На сорах дзён Бог для вас уваскрэснуў!
Калі ж зямныя закончыць Ён чыны,
Вернецца зноў да нябеснай айчыны;
Вернецца ў неба не прывідным нечым —
Асобаю ў цэле сваім чалавечым,
Каб для нашчадкаў засведчыць адзіна,
Што Пан абаговіў начынне з гліны.

VI.

Узвышаны й злучаны ты, чалавеча,
З небам і зямлёю ў еднасці вечнай,
Маеш Айца ў небе, каб прасіць патолі.
Калі табе цяжка, калі сэрца ў болю,
Толькі, як дзіцяці, табе ўкленчыць трэба,
Рукі скласці ў просьбе, вочы ўзняць да неба,
Так Яму ўсё смела раскажаць-адкрыцца,
Хай душа адкрыта ў неба струмяніцца.

VII.

Крыўда нам, Ойча! Далонь знявагі
Зацугляла нам вусны, скавала адвагу,
У глум, у нэндзу мы ўпалі нізка,
Неба высока, а пекла блізка;
А ў сэрцах сваркі, раздораў багна,
Бліжняму бліжні рукі не працягне...

1848 г., Залучча

Гімн хросту Хрыста

З цыклу «Малітвы на абразках»

І Хрыстус пайшоў у бок Іярдана,
І быў у рацэ ахрышчаны Янам;
Так быў саюз на зямлі ўсталяваны:
У сакрамэнце з людзьмі Бог з'яднаны.
Гралі нябёсы ўрачыстыя гімны,
Голас гучаў: «Гэта Сын мой адзіны!...»
А вада хросту моц атрымала —
Грахі з душы чалавека змывала.
Святар, калі хрост нам вадой удзяляе,
У белы ўбор чыстасці нас апранае;
Хай жа шматкроць будзе той бласлаўлены,

Хто зберажэ яго гэткім да скону!
А хто душою ў правінах заблудзіць,
Пылам жыцця тую чыстасць забрудзіць,
Слёзы праўдзівага жалю хай, Хрысце,
Яму белы ўбор той ад плямаў ачысцяць!

[1855–1858 гг.]

Малітва

Божа, мой Божа, аб чым прасіць Неба,
Каб задаволіць сэрца патрэбы?
Бо кожнае сэрца, як агонь, палае
І прагне чагосьці, што само не знае.
Хоча, каб радасцю тварык развіднеў,
Ды радасць збудзіць, вясёласць абрыдне.
Плакаць хацела б у марах прыгожых,
Ды слёзаў болю вытрываць не зможа.
Прагла б кахаць — слодыч вабіць усенькіх,
Ды рытм грудзей такі мерны, слабенькі.
Верыць жадала б, ды з пыхай свавольнай
Кленчыць не хоча, кахаць жа не здольна.
Хоча надзеяй жыць, ды толькі думкай
Змучанай мэтаў не знае й кірункаў.
Травіць туга тое беднае сэрца,
Б'ецца ў грудзях яно птушкай у клетцы,
Краты цялесныя торгне ў знямозе,
Выпусці ж з клеткі — зблукіе ў дарозе.
Што ж ёсць для сэрца крыніцаю сілы,
Калі думка спрахла і грудзі астылі?
Шукаць прыгодаў? — Нудоце якое!
Стыне жыццё, калі сам ты сабою.
Іскру жыцця распаліць толькі можна
Ад сэрцаў бліжніх і чуцця заможна.
Бліжнія ж хто? — Нібы ў засуху кветкі,
Звялага духу змарнелыя сведкі,
Злітыя потам, крывёю, слязінай,
Мохам лясным да зямлі прыраслі яны.
Працу сваю, як мурашкі, са спрытам
Славе пустой аддалі ды прыбыткам.
Не прарасце на халодным каменні
Веры, надзеі, любові насенне.
Ах, чуе кожнае сэрца з тугою
Злучанасць з доляй агульнай людскою!
Чуе, што прагне Пан Бог душы чыстай,
Што грэх маліцца мальбой эгаіста;
Сэрца баліць — о вялікі наш Божа,
Ўлі чалавечнасці ў нас, колькі можна!
Спашлі нам росы святыя на раны,
Каб абудзіць дух братоў тут заспаны!
Натхні мяне, Божа! Аб чым прасіць Неба,
Каб чалавечнасці стала колькі трэба?

1849 г., Залучча

Кім ёсць паэт?

Не паэт, хто спявае з амбіцый,
Ці яго грамада чуе-бачыць?
Але той, хто, абняўшы зямліцу,
Сам з сабою смяецца і плача.

Не паэт, хто пыхліва з трыбуны
Раздзімае пяснярскія грудзі;
Яму бура пашарпае струны,
І нічога з той песні не будзе.

Той паэт, кленчыў хто паціхутку,
Як пакутнік пад позіркам Божым,
Хто слязу сваёй радасці й смутку
На вільготнай зямельцы размножыў.

Стане ўсмешка калоссем жытнёвым,
Хлеб з якога для ўнукаў спячэцца,
А сляза дываном палыновым
Для здароўя, як лек, разрасцецца.

Дух дзядоў, што таіць тая глеба,
Ён натхненнем абудзіць, асвеціць,
Каб, акром паўсядзённага хлеба,
Хлеб духоўны дзядоў мелі дзеці.

1860 г., Вільня

Гімн святому Казіміру

З цыклу «Малітвы на абразках»

Дастойны Літвы Патроне,
Нам крэўны целам і духам,
Нясем да цябе ў паклоне
Малітвы нашы, паслухай,

Прымі, занясі да Бога,
Хай дасць нам зямелька плёнаў,
Хай голад, пажар, трывога
Мінуць зямлю Палямонаў.

Хай вораг ліхі не страшыць
Народ, што ты добра ведаў;

Хай вёскі, мястэчкі нашы
Не зведаюць гора-бедаў.

Ты гімны ў натхненні Духа
Складаў для Марыі Панны,
Нам веру наноў раздзьмухай
У сэрцах, што стынуць марна.

Хай вера жывой крыніцай
Струменіцца ў нас давеку,
А Маці Багародзіца
Атуліць сваёй апекай.

[1855–1858]

Вастраліст

(Кветка сяброўства)

Кветка сяброўства! Чаму ж такой вострай,
Такой калючай ты выглядаеш?
Зброіцца цернем кожны лісток твой,
Колер крывавы ягадаў маеш.

Гэта — знак еднасці непераможнай:
Плячо ў плячо і рука з рукою;
Бо што сяброўства? — Стаяць гарою
За брата да кроплі крыві апошняй.

Такую еднасць нішто не зрушыць
Ні ў добрай хвілі, ні ў дні паразы;
Калі вяселле — дык бавім душы,
Калі цяпленне — дык церпім разам.

У нас, нашчадкаў рыцараў даўніх,
Бяда, калі згасне агонь той! Гора,
Калі сяброўства такога не стане,
Плячо ў плячы не знойдзе апоры!

1857 г., Варшава

З польскай мовы пераклала
Ірына Багдановіч.

Ірына БАГДАНОВІЧ — паэтка і літаратуразнаўца, кандыдат філалагічных навук. Нарадзілася ў г. Ліда на Гродзеншчыне. Скончыла гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1978) і аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы Акадэміі навук Беларусі (1983). Аўтар кніг вершаў «Чаравікі маленства» (1985), «Фрэскі» (1989), «Вялікізень» (1993), «Сармацкі альбом» (2004), «Прыватныя рымляне» (2006), «Душа лістападу» (2012), «Залатая Горка» (2016), манаграфіі «Янка Купала і рамантызм» (1989), «Авангард і традыцыя: беларуская паэзія на хвалі нацыянальнага адраджэння» (2001), укладальніца зборнікаў «Казімір Сваяк. Выбраныя творы» (2010), «Вінцук Адважны. Выбраныя творы» (2011), «Аляксандр Надсан. Выбраныя творы» (2014) і інш. Перакладае з польскай мовы. Жыве ў Мінску.